

”Hyvän sopeutumisen kertomus”

Siirtokarjalaisten sopeutumisen tarkastelua muistitiedon pohjalta

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Kandidaatin tutkielma

Aapo Kantola

10.6.2018

Sisällys

Johdanto	3
1. Alkuvaihe	9
1.1 Siirtoväen asutustoiminta	9
1.2 Alkuvaiheen sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät	12
2. Alkuvaihetta seurannut aika	18
2.1 Alkuvaiheen jälkeiset sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät.....	18
2.2 ”Hyvän sopeutumisen kertomus”?	23
Loppulause	27
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	29

Johdanto

Euroopassa lähivuosina kenties eniten mieliä kuohuttanut puheenaihe on vuonna 2015 huippunsa saavuttanut pakolaiskriisi, jonka seurauksena kyseisenä vuonna Suomesta haki turvapaikkaa 32 476 henkilöä.¹ Pakolaisten sopeuttamisesta käytyä keskustelua seuranneena halusin tehdä kandidaatin tutkielmani saman aihepiirin tiimoilta, sillä maamme läheisestä historiasta löytyy tätä huomattavasti laajempi muuttoliike. Toisessa maailmansodassa koettujen alueluovutusten seurauksena kaikkiaan 420 286 henkilöä joutui jättämään kotiseutunsa ja aloittamaan uuden elämän vieraassa ympäristössä.² Sodan aiheuttamien ponnistelujen uuvuttama maamme joutui siis etsimään uudet asuinsijat yli 11 prosentille koko väestömäärästä, samalla kun maksettiin raskaita sotakorvauksia Neuvostoliitolle.³

Tätä mittavaa väestönsiirrollista prosessia olin tottunut ajattelemaan kansallisena menestystarinana. Yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta perspektiivistä tarkasteltuna tämä menestystarinan maine on kieltämättä perusteltu, sillä mainittavia konflikteja ei väestöryhmien välille syntynyt eivätkä siirtokarjalaiset alun vaikeuksien jälkeen erottuneet muista paikkakuntalaisista tulotasoltaan. Ensimmäinen varsinainen tutkimus siirtokarjalaisten sopeutumisesta aloitettiin jo vuonna 1946 professori Heikki Wariksen työryhmän toimesta. Tulokset julkaistiin vuonna 1952 teoksen Siirtoväen sopeutuminen muodossa, mistä lähtien se on nauttinut asemaa alan perusteoksena.⁴ Waris tarkastelee teoksessaan varsin laajasti siirtoväen sopeutumista yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta, aina taloudellisesta sopeutumisesta sosiaaliseen sopeutumiseen. Tässä sopeutuminen on kuvattu hyvin positiivisessa valossa, mikä on mahdollisesti vaikuttanut yleiseen käsitykseen onnistuneesta sopeutumisesta.

1990-luvulta alkaen on käsitelty enemmän siirtokarjalaisten sosiaalista sopeutumista. Pirkko Sallinen-Gimplin toimesta tehty työ siirtokarjalaisesta identiteetistä ja kulttuurien kohtaamisesta nosti esiin vaikeista asioista vaikenemisen.⁵ 2000-luvun puolella ja erityisesti 2010-luvulla on tehty useita siirtoväen sopeutumista käsitteleviä töitä eri tieteenalojen näkökulmasta. Heli Kaarina Kananen on tarkastellut huomattavasti

¹ Maahanmuuttoviraston tilastot

² Raninen 1995, 303

³ Sallinen-Gimpl 1994, 12

⁴ Kananen 2010, 17; Sallinen-Gimpl 1994, 32; Sampakoski 2008, 5

⁵ Ks. Sallinen-Gimpl 1994

kriittisemmin erityisesti Karjalan ortodoksien sopeutumista kuin aikaisemmat tutkimukset, kyseenalaistaen erityisesti Wariksen tutkimuksen tulokset ja kutsuen yleistä käsitystä siirtoväen hyvästä sopeutumisesta ”hyvän sopeutumisen kertomukseksi”.⁶

Yksilöiden kokemuksista kiinnostuneena halusin tutkia niitä tekijöitä, jotka tähän sopeutumiseen keskeisimmin vaikuttivat, mikä muodostaakin keskeisimmän tutkimuskysymykseni. Tämän lisäksi tarkastelen sitä, miten sopeutuminen on tutkimuskirjallisuudessa esitetty ja vertaan sitä siihen käsitykseen minkä itse sopeutumisesta käyttämieni muistelmien pohjalta sain. Tutkimuskirjallisuutta ja kokoelmallisia muistelmateoksia yhdistelemällä pyrin etsimään vastauksia näihin kysymyksiin. Hieman ongelmalliseksi tosin koen sen, että aineistoni on muiden keräämää muistitietoa. Haastattelijan roolissa kun on mahdollista ohjata tietoisesti keskustelua niihin aihepiireihin, joista pyrkii saamaan aineistoa. Muistelmateoksien toimittaneet henkilöt ovat myös voineet vaikuttaa siihen, minkälaisia sopeutumistarinoita teoksiin on otettu. Tämän seurauksena aineistossani voivat jotkin aiheet olla ylikorostuneita, ilman että itse voin tähän vaikuttaa.

Rakenteeltaan tutkielmani on pääasiassa kronologisesti etenevä, sillä olen jaotellut sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät ajallisesti kahteen eri kategoriaan, joita käsitelen omilla luvuissaan. Ensimmäisessä luvussa käyn läpi siirtoväen asuttamisprosessia sekä niitä sopeutumiseen vaikuttaneita tekijöitä, jotka olivat leimallisia asuttamisen alkuvaiheelle. Toisessa luvussa tarkastelen alkuvaiheen jälkeisiä keskeisiä sopeutumiseen vaikuttaneita tekijöitä, sekä sitä miten siirtoväen sopeutuminen mielestäni sujui muistelmista saamani kuvan pohjalta, verraten tätä muiden tutkijoiden esittämiin näkemyksiin. Tarkkaa ajallista määritelmää alkuvaiheelle on hankala esittää, sillä osa asettui pysyvästi uusille asuinsijoilleen jo sotavuosien aikana, toiset vasta sodan jälkeisinä vuosina. Sopeutumiseen vaikuttaneiden tekijöiden ajallinen jaottelu ei myöskään ole kaikkien tekijöiden – kuten iän – osalta selkeästi rajattavissa.

Käyttämistäni muistelmateoksista nostettakoon tässä esille Anne Kuorsalon Evakon pitkä vaellus sekä Kuorsalon ja Seppo Pirhosen toimittama Evakoista kavereiksi, joissa molemmissa on kymmenien siirtokarjalaisten kertomuksia kokemuksistaan. Wariksen, Sallinen-Gimplin ja Kanasen teokset muodostavat tässä tutkimuskirjallisuuteni selkärangan siirtoväen sopeutumisen osalta, mitä olen täydentänyt tarvittavilta osin

⁶ Ks. Kananen 2011

muutamalla muulla aihepiiriä käsittelevällä teoksella. Muistitietotutkimukseen perehtymisessä erityisen hyödylliseksi osoittautuivat Outi Fingerroosin ryhmiseen kokoama teos Muistitietotutkimus – metodologisia kysymyksiä, sekä Elina Makkosen Muistitiedon etnografiaa tuottamassa.⁷

Sopeutuminen terminä tarkoittaa prosessia, jossa yksilöt tietoisesti ja tiedostamattaan pyrkivät tasoittamaan välillään vallitsevia eroja siten, että saavutettaisiin edes molemminpuoleinen sietämys toisia kohtaan.⁸ Sosiaaliseen sopeutumiseen eli yhteisöön liittymisen ja osaksi sitä hyväksytyksi tulemiseen liittyvät keskeisesti käsitteet akkulturaatio ja assimilaatio.⁹ Akkulturaatiolla tarkoitetaan sopeutumisprosessia, jossa keskenään kohtaavien kulttuurien piirteet osittain sekoittuvat. Usein akkulturaatio näyttäytyy käyttäytymisen muutosprosessina, jossa vähemmistöön kuuluvat yksilöt pyrkivät integroitumaan valtaväestöön omaksumalla esimerkiksi näiden puhetta, tapoja ja arvoja.¹⁰ Enemmistökulttuuriin kuuluvat eivät yhtä lailla omaksu tulijoiden tapoja. Assimilaatioksi kutsutaan valtaväestön ehdoilla tapahtuvaa, perinteisistä arvoista luopumista merkitsevää sulautumista yhteisöön.

Siirtoväki tuli keskeiseksi käsitteeksi kun termit evakko ja siirtolainen eivät enää vastanneet sodan päättymisen jälkeistä tilannetta. Terminä evakko tarkoittaa sotatoimialueelta evakoitua henkilöä, jolle odotusarvona on palaaminen kotiseuduilleen kriisitilanteen hellittäessä. Siirtoväen käsitteeksi Waris määritteli seuraavan:

Nykyisessä merkityksessään siirtoväki-käsite sisältää ”luovutetuilta tai vuokratuilla alueilta vuonna 1939 alkaneen sodan johdosta tai myöhemmin Suomeen siirtyneet tahi valtakunnan uuden rajan läheisiltä alueilta muuante Suomeen pysyväisesti siirretyt henkilöt”, niinkuin maanhankintalaki (1945) sen määrittelee.¹¹

Vanhahtavasta kieliasustaan huolimatta Wariksen määritelmä on edelleen relevantti, sillä uudemmassa tutkimuskirjallisuudessani siirtoväen määritelmä on yhä lähes sanatarkasti edellämainitun kaltainen.¹²

⁷ Ks. Fingerroos, Haanpää, Heimo & Peltonen 2006 sekä Makkonen 2009.

⁸ Waris 1952, 134

⁹ Kananen 2010, 36

¹⁰ Kananen 2010, 36; Sampakoski 2008, 10

¹¹ Waris 1952, 42–43

¹² Kananen 2010, 42; Sallinen-Gimpl 1994, 12; Sampakoski 2008, 9

Käsitteenä ongelmallisempi on siirtoväkeen kuuluva yksilö, sillä kankeasta kieliasustaan johtuen tällainen termi ei puhekieleen ole koskaan tarttunut. Terminä siirtolainen puolestaan on puhekieleen pesiytynyt ilmaisumuoto, mutta tieteellisessä kontekstissa se on jo varattu usein tarkoittamaan yleisesti maasta – esimerkiksi Yhdysvaltoihin – muuttanutta henkilöä. Tutkielmani rajauksista johtuen käsittelen ainoastaan Karjalan alueelta lähtenyttä siirtoväkeä, jolloin tämä käsitteellinen dilemma vältetään, sillä voin viitata yksilöihin termillä siirtokarjalainen. Käsitteenä se on varsin yksiselitteinen, tarkoittaen menetetyn Karjalan alueelta sodan seurauksena lähtenyttä siirtoväkeä.¹³

Muualta Suomesta lähtevää siirtoväkeä en tässä tutkielmassa siis käsittele, sille näiden osuus kaikesta siirtoväestä on melko vähäinen. Kaikista sodan tieltä evakoiduista noin 406 000 henkilöä oli menetetyn Karjalan alueelta. Petsamon, Kuusamon ja Sallan siirtoväki oli kooltaan vain noin 10 800 henkilöä, minkä lisäksi Porkkalan alueelta siirrettiin 5 800 henkilöä.¹⁴ Tämän väestöllisen rajauksen ohella toinen keskeinen raja on sopeutumisen tarkastelun rajaaminen tarkoittamaan sosiaalista sopeutumista, aineellisesta sopeutumisesta on jo olemassa kattavasti tilastoihin pohjautuvaa tietoa, enkä koe tältä saralta erityisesti vaadittavan lisätutkimusta.

Kaiken lähdeaineistoni ja tutkimuskirjallisuuteni pohjautuessa muistitietoon on paikallaan käsitellä lyhyesti tätä ennen siirtymistä varsinaiseen sopeutumisen tarkasteluun. Muistitieto mielletään kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa termiksi *oral history*, jolla tarkoitetaan yleisesti esimerkiksi erilaisin haastattelumenetelmin luotuja aineistoja menneisyyttä koskien.¹⁵ Oral history ei suomennettuna terminä kuitenkaan ole järin kattava, sen tarkoittaessa vain suullisesti tuotettuja aineistoja. Tässä työssä on kuitenkin järkevämpää mieltää muistitietotutkimus koskemaan myös kirjoittuja aineistoja lähdemateriaalini koostuessa pelkästään näistä.

Muistitietoa kerätessä esimerkiksi eri haastattelumenetelmin on tutkijan rooli korostunut niin haastattelutilanteessa, kuin myös erityisesti aineiston tulkitsemisessä. Esimerkiksi Sampakosken haastattelussa Amandaa, evakkovuodet kokenutta siirtokarjalaista, tekee tämä omia tulkintojaan Amandan puheista. Amandan kertoessa pelkästään positiivisia kokemuksia siirtolaisuudesta, kokee Sampakoski tämän vaikenevan itselleen hankalista

¹³ Waris 1952, 43; Sallinen-Gimpl 1994, 12; Kananen 2010, 42; Sampakoski 2008, 9

¹⁴ Waris 1952, 17

¹⁵ Fingerroos & Peltonen 2006, 8; Makkonen 2009, 26

aiheista.¹⁶ Pelkästään litteroidun tekstin lukeneena tämän tulkinnan pitävyydestä on hyvin hankala tehdä päätelmiä, mutta toisaalta se kertoo myös äänimuodossa olevan tallenteen merkityksestä ja haastattelijan roolista.¹⁷ Tallennetusta äänitteestä voidaan tehdä tulkintoja puheen äänensävyyn, äänialan ja rytmin pohjalta, sillä ne voivat pitää sisällään sellaisia impliittisiä merkityksiä, joita ei pysty kirjoittamalla ilmaisemaan – tietyllä lauseella voi olla aivan päinvastainen merkitys riippuen puhujan käyttämästä intonaatiosta.¹⁸

Itse näen muistitietoaineistojen käyttämisen suureksi rikkaudeksi, sillä sen avulla on mahdollista päästä sellaisiin tapahtumiin ja erityisesti kokemuksiin kiinni, jotka virallinen historiankirjoitus usein ohittaa. Kirsti Salmi-Niklander kuvantaa omat ajatukseni hyvin artikkelissaan:

*Muistitietohistorian lähtökohtana on saada tietoa yksilöiden kokemuksista osana historiallisia tapahtumia. Muistitieto nostaa esille myös sellaisia tapahtumia ja kokemuksia, jotka viralliset dokumentit ja niihin perustuva historiallinen tieto ohittavat*¹⁹

Perinteinen historiankirjoitus etsii yleensä vastauksia kysymyksiin ”mitä, missä, milloin ja miten”, kun taas muistitietotutkimus puolestaan vastaa näiden edellämäinittujen kysymysten sijaan siihen, mitä jokin tapahtuma on henkilölle merkinnyt.²⁰

Muistitiedon avulla tuotetaan rekunstruktioita menneisyydestä tutkimuksen muodossa nykyhetken valossa, joten se on siis luonteeltaan konstruktiiivista muun historian tutkimuksen tavoin.²¹ Sille luonteista on myös sen subjektiivisuus ja yksilöllisyys. Subjektiivisuus kuuluu Portellin mukaan historiantutkimukseen samalla tavalla kuin selvät faktat. Se, mihin kertojat uskovat on historiallinen tosiasia hänen mukaansa samalla tavoin kuin se, mitä todella tapahtui.²² Muistitieto on kuitenkin luonteeltaan myös yhteisöllistä, sillä sen rakentumiseen vaikuttavat kulttuuriset kerronnan mallit ja kertomistavan traditiot. Lisäksi muistelukerronnan aiheena voivat olla yhteisöllisesti koetut ja muistellut tapahtumat.²³ Säännöllisesti Karjalaa nostalgisesti muistelemaan

¹⁶ Sampakoski 2008, 38

¹⁷ Ks. Makkonen 2009, 46 litteroidun tekstin ja äänitteen välisestä suhteesta

¹⁸ Portelli 2006, 52

¹⁹ Salmi-Niklander 2006, 199

²⁰ Makkonen 2009, 17

²¹ Fingerroos & Peltonen 2006, 10

²² Portelli 2006, 56

²³ Ukkonen 2000, 41

kokoontuvilla henkilöillä voi siis näiden muistelujen pohjalta olla erilaiseksi muotoutunut käsitys niistä ajoista, kuin samat tapahtumat kokeneella henkilöllä, joka ei näihin muisteluihin ole osallistunut.

Muistitietotutkimus ei kuitenkaan ole ongelmatonta ja keskeisin kritiikki sitä kohtaan pohjautuukin sen luotettavuuteen, sillä se kertoo vähemmän menneisyyden tosista tapahtumista kuin siitä, mikä näiden tapahtumien merkitys muistelijalle oli muisteluhetkellä.²⁴ Jorma Kalela loi suomalaisen muistitietotutkimukseen hedelmällisen tiedon käsitteen.²⁵ Hänen mukaansa lähteet ovat käyttökelpoisia todisteita, joita tutkijan tulee oppia lukemaan. Tutkijan tehdessä lähteille oikeanlaisia kysymyksiä, tulee tällöin tiedosta perustellusta pätevää – lähteitä ei siis arvosteta niiden luotettavuuden perusteella, vaan niitä tulee pitää eri tavoin informatiivisina.²⁶

Muistitietoon liittyvässä tutkimuksessa myös tutkijan oma positio – ja sen ymmärtäminen – on olennaista, sillä menneisyyden tapahtumia katsotaan aina sen hetkisestä kontekstista, vaikka kuinka pyrkisi objektiiviseen tarkasteluun ja omasta aikalaisuudestaan irtautumiseen. Menneisyydestä kiinnostunut tutkija siis tarkastelee samanaikaisesti sekä menneisyyttä, että myös omaa aikaansa.²⁷ Marc Bloch näkeekin, että tutkimuksen kohteena on tutkittava aikakausi ja tutkijan oma aika, mutta myös kohteen tavat ymmärtää aikaansa ja tutkijan aikalaisten tavat ymmärtää mennyttä:

*Kykenemättömyys ymmärtää nykyhetkeä johtuu vääjäämättä siitä, ettei menneisyyttä tunneta. Mutta yritys ymmärtää mennyttä aikaa on ehkä aivan yhtä turhaa, jos ei tiedä mitään nykyisyydestä.*²⁸

Muistitietotutkimuksen teoriaan syventyessäni jouduinkin siis miettimään omaa positiotani tutkijana. Erityisesti aineistoni tulkitsemisessa ja olennaisten kohtien poimimisessa päädyin pohtimaan sitä, että onko se ymmärrys mikä itselleni on siirtoväen kokemuksista muodostunut riittävän laaja, moniulotteinen tai oikea näiden ymmärtämiseksi.

²⁴ Portelli 2006, 55

²⁵ Fingerroos & Haanpää 2006, 35

²⁶ Kalela 2000, 160-166

²⁷ Fingerroos & Haanpää 2006, 33

²⁸ Bloch 2003, 90

1. Alkuvaihe

1.1 Siirtoväen asutustoiminta

Talvisodan rauhansopimuksen tultua voimaan 13.3.1940 oli Neuvostoliitolle luovutettava Karjala nopeasti tyhjennettävä ja evakoitu väestö sijoitettava muualle Suomen alueelle. Suurin osa väestöstä oli tosin jo sodan syttyessä evakuoitu turvaan, mutta irtaimistoa oli jäänyt runsaasti sotatoimialueelle. Rauhansopimuksessa määrättiin Karjalan tyhjentämisestä siten, että luovutetun alueen tuli olla tyhjennettynä 26.3 klo 20, minkä toteuttamiseksi ryhdyttiin välittömästi sopimuksen tultua voimaan. Väestön evakuoiminen onnistui olosuhteisiin nähden varsin hyvin, mutta maatalousväestölle tärkeän karjan kohtalo oli huonompi. Evakuointiin käytetyissä liikennevälineissä sille ei ollut tilaa, joten se joutui taittamaan matkan uudelle rajalle kävellen. Karjan nälkäisenä osittain hankia pitkin kahlaamalla toteuttama matka osoittautui kuitenkin suuren määrän osalta turhaksi, sillä huomattiin ettei sodan köyhdyttämässä maassa ollut riittävästi rehua sen elättämiseksi. Karjaa jouduttiinkin teurastamaan lyhyessä ajassa yli 20 000 naudan verran.²⁹

Sodan päätyttyä kävi selväksi, että väliaikaiseksi oletettu siirtoväkikysymys oli muotoutumassa pysyväksi asiantilaksi. Tästä syystä alettiin välittömästi säätämään pika-asutuslakia entisen pääministerin, professori Toivo Kivimäen johdolla. Kivimäki sai esityksen valmiiksi jo ennen huhtikuuta, mutta lakiehdotuksen käsittely vei eduskunnassa kesäkuuhun asti, jolloin 28.6.1940 hyväksyttiin siirtoväen pika-asutuslaki.³⁰ Pika-asutuslain tarkoituksena ei ollut varsinaisesti menetetyn maan korvaaminen maalla, sillä maan saamiseksi ei oikeuttanut se, että henkilöllä oli ollut omistuksessaan maata menetetyllä alueella. Keskeisenä kriteerinä maan omistamisen lisäksi oli se, että kyseinen henkilö sai pääosan toimeentulostaan maataloudesta – tarkoituksena oli siis se, että maataloussiirtoväellä olisi mahdollisuus jatkaa aiemmin harjoittamaansa ammattia ja saada jatkossakin elinkeino tästä.³¹

Ennen pika-asutuslain voimaantuloa oli siirtoväkeä jo siirrelty eri puolille Suomea, kun huhtikuun alussa saatiin ensimmäiset tiedot huoltoavustusta tarvitsevien henkilöiden

²⁹ Sallinen-Gimpl 1994, 20; Waris 1952, 49–50

³⁰ Waris 1952, 103; Laitinen 1995, 53

³¹ Waris 1952, 104; Laitinen 1995, 58

lukumäärästä ja sijainnista. Valtion tarjoaman huollon varassa todettiin tuolloin olevan noin 380 000 henkilöä, jotka olivat lisäksi sijoitettu melko suppealle alueelle, minkä korjaamiseksi tehtiin päätös niin kutsutuista tasoitussiirroista 18.4. Näistä huollon varassa olevista ihmisistä melkein kaikki olivat saaneet elantonsa maataloudesta, sillä suurin osa teollisuuden palveluksessa olleista oli hakeutunut jo työhön teollisuuspaikkakunnille.³²

Tasoitussiirtojen toteuttamiseksi sisäministeriö jakoi rajan taakse jääneen alueen kunnat läänien kesken, minkä jälkeen lääninhallitusten tuli sijoittaa siirtoväki parhaaksi katsomallaan tavalla, mutta kuitenkin siten, että alueelle siirretyn väestön olisi mahdollista saada ammattinsa mukaista työtä. Ylimalkaisesta ohjeistuksesta, sekavasta tilanteesta ja kesällä voimaantulleesta pika-asutuslaista johtuen osaa siirtoväestä siirreltiin lukuisia kertoja.³³ Erään perheen tie vei vasta Alavuden, Kullaan, Muuramen ja Porin kautta lopulta Laukolaan.³⁴ Toisen perheen karjalainen isäntä kertoi suhtautumisestaan lukuisiin kokemuksiinsa siirtoihin:

*Viis kertaaha ne minnuu siirtiit, ko ne tietää paremmi ko mie isse, missä mie viihy. Mie näi meijä hevosenki kaks kertaa, Mikkelis ja Poris. Herrat luuloo, ett meist on lustii muuttaa. Jos mie oisin herra, vois in luulla samalla viisii.*³⁵

Suomen ajautuessa jälleen sotaan kesällä 1941 keskeytyi pika-asutuslain toimeenpano kesäkuun lopulla – tätä ennen oli ehditty hankkia arvioilta noin neljännes tarvittavasta maasta.³⁶ Suomalaisten vallatessa hyökkäysvaiheessa nopeaan tahtiin menetettyä Karjalaa takaisin, nousi esiin kysymys siirtoväen palaamisesta takaisin vanhoille kotiseuduilleen. Valtion taholta tähän suhtauduttiin suopeasti, sillä sodassa oleva yhteiskunta tarvitsi kaiken viljan mitä saatavilla oli, eikä rintamajoukoista voitu irroittaa miehiä sadonkorjuuseen.³⁷ Suuressa osassa Karjalaa oli säästynyt asuntoja yli 70 prosentille alueen alkuperäisestä väestöstä, jotka toistaiseksi olivat evakossa ahtaasti muiden nurkissa.³⁸

³² Waris 1952, 51–52

³³ Waris 1952, 51

³⁴ Pirhonen 2014, 74

³⁵ Jenu 2014, 194

³⁶ Laitinen 1995, 62; Waris 1952, 109

³⁷ Waris 1952, 53

³⁸ Waris 1952, 330

Halukkuus kotiseuduille paluuseen oli suurta siirtoväen keskuudessa ja siviiliväestöä alkoikin heti syksyllä 1941 palata joukoittain takaisin Karjalan alueelle. Maaliskuussa 1942 siirtoväen paluu kiihtyi suoranaiseksi joukkomuutoksi, mikä jatkui vilkkaana syksyyn asti.³⁹ Keväällä 1944 jo yli 65% Karjalan alkuperäisestä väestöstä asui taas kotiseuduillaan, noin puolissa alueen kunnista päästiin kuitenkin yli 80 prosenttiin.⁴⁰ Haluttomuus paluuseen siirtoväen keskuudessa oli vähäistä, vuonna 1943 toteutetun tiedustelun mukaan vain noin 23000 henkilöä ilmoitti haluttomuutensa paluuteen – näistä suurin osa oli alueelta lähtenyttä teollisuusväestöä, jotka olivat ehtineet hankkia jo muualta Suomesta työpaikan itselleen.⁴¹

Elämä Karjalassa oli hiljalleen ehtinyt jo palautua uomiinsa, kunnes Neuvostoliiton kesän 1944 suurhyökkäys pakotti alueelle palanneen siirtoväen jälleen evakkotaipaleelle. Erona talvisodan aiheuttamaan aiempaan evakkomatkaan oli se, että nyt oli aiemmasta voitu ottaa oppia ja suunnitella tämän pohjalta ennakkoon evakuoinnin varalta mihin esimerkiksi tietyn kylän asukkaat sijoitettaisiin.⁴² Kokonaisuudessaan tämä toinen evakuointi onnistui lähes suunnitelmien mukaisesti, mitä kesä edesauttoi merkittävästi. Karjalle oli nyt matkan varrella saatavilla rehua, eikä jokaista yötä varten tarvinnut etsiä yösijaa talven tavoin. Aiemmin koettu evakkomatka myös ehkäisi paniikkimielialaa, sillä evakkoon lähtöön osattiin nyt suhtautua eri tavalla kokemuksen myötä.⁴³

Välittömästi välirauhansopimuksen solmimisen jälkeen nimitettiin valtioneuvoston toimesta suunnittelukomitea maanviljelysneuvos Tatu Nissisen johdolla jatkamaan lakityötä siirtoväen asuttamiseksi.⁴⁴ Varsinainen maanhankintalaki hyväksyttiin 5.5.1945 ja siirtoväen sijoittussuunitelma 29.6.1945.⁴⁵ Näissä peruseriaatteena oli taata siirtoväelle aikaisempia oloja vastaava sijoituskohde, sekä pitää maataloussiirtoväki lähtökunnittain koossa. Maanhankintalain perusteella maansaantiin olivat oikeutettuja sellainen siirtoväki, joka aikaisemmin oli saanut maataloudesta toimeentulon, sellaiset joilla oli asuntotontilla oma asunto, sekä sotainvalidit, sotaorvot ja -lesket, maataloustyöläiset, maanvuokraajat sekä perheelliset rintamasotilaat.⁴⁶ Näiltä osin se oli

³⁹ Laitinen 1995, 62; Waris 1952, 54

⁴⁰ Laitinen 1995, 63; Waris 1952, 328–329

⁴¹ Waris 1952, 55

⁴² Waris 1952, 56–57

⁴³ Waris 1952, 63; Laitinen 1995, 87

⁴⁴ Laitinen 1995, 95

⁴⁵ Laitinen 1995, 106; Waris 1952, 112

⁴⁶ Sallinen-Gimpl 1994, 21; Laitinen 1995, 107

siis käytännössä suora kopio pika-asutuslaista, merkittävimpana lisäyksenä rintamasotilaiden oikeus maansaantiin.

Maata saadakseen tuli siirtoväen tehdä lähtökuntansa viranomaisille selvitys menetetyistä omaisuudesta, jonka perusteella valtio korvasi menetetykset joko rahana tai obligaatioina. Riittävän maansaannin mahdollistamiseksi maata ensisijaisesti luovutti valtio (44,5%), seurakunnat, kunnat, yhtiöt sekä harrastetiljelijät (n. 35%) sekä yksityiset viljelijät (n. 14%).⁴⁷ Myös yksityiset kaupat olivat mahdollisia ja tätä vapaaehtoista muuttoa harrastettiin erityisesti 1940-luvun loppupuolella. Keskeisimpiä syitä uuden kotipaikan valinnassa olivat elinkeinomahdollisuudet, maisema- ja kulttuuritekijät sekä erityisesti alueella mahdollisesti oleva karjalainen yhteisö.⁴⁸

1.2 Alkuvaiheen sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät

Sodan runtelemassa Suomessa käytännössä koko yhteiskunta oli kriisissä. Valtion tuli selvitä niin maksettavista sotakorvauksista, sotainvalidien hoidosta sekä mittakaavaltaan valtavan väestömassan uudelleensijoittamisesta. Valtion ohella tämä kriisi näkyi myös pienemmissä yhteisöissä; sota-aikaan orientoituminen, henkisistä ja aineellisista menetyksistä selviäminen sekä sodan päätyttyä rauhan ajan toimintoihin tottuminen koski käytännössä kaikkia suomalaisia.⁴⁹ Kananen määrittelee suomalaisuuden sisällöllistä ja kansakunnan yhteisöllistä uudelleenrakentumista ohjainneksi tekijöiksi seuraavat:

- a) Sodista seurannut yhteisön jäsenten menetys kuolleina
- b) Kuntien asukasluvun kasvu keskimäärin noin 12 prosentilla
- c) Totuttujen yhteisöllisten rakenteiden, sekä olleiden sisäisten ja ulkoisten yksilö- ja ryhmäidentiteettien kyseinalaistaminen
- d) Perusturvallisuuden järkkäminen ja pyrkimys tasapainoon
- e) Tapahtuneen muutoksen hyväksynnän pakko
- f) Kulttuurinen perinne ongelmanratkaisua koskevien mentaliteettien ja tapojen muodossa⁵⁰

⁴⁷ Sallinen-Gimpl 1994, 21; Waris 1952, 114

⁴⁸ Sallinen-Gimpl 1994, 22, Waris 1952, 294–295

⁴⁹ Kananen 2010, 44

⁵⁰ Kananen 2010, 45

Näistä muutoksista seurannut epävarmuus tulevaisuudesta ja luonnollinen vastustus muutosta kohtaan synnyttivät Kanasen mukaan mahdollisesti reaktioita valtaväestön ja siirtolaisten kohtaamisessa, vaikuttaen täten siirtoväen sopeutumisprosessiin.⁵¹ Paikallinen väestö oli myös joutunut kohtaamaan sodan aiheuttamia kärsimyksiä niin henkisellä kuin fyysisellä tasolla. Monilta oli tilan jatkajaksi tarkoitettu perijä kaatunut rintamalla tai vammautunut vaikeasti, minkä lisäksi kaikki talon miesten harteilla olleet velvoitteet olivat näiden rintamalla ollessa jääneet naisten, lasten ja vanhusten harteille. Kaikkien näiden muutosten lisäksi kun piti vielä jakaa omasta vähästä siirtoväelle, on ymmärrettävää ettei tämä sujunut ongelmitta.

Yleinen käsitys siirtoväen sopeutumisesta ja paikallisten suhtautumisesta näihin on ollut positiivinen ilman suurempia ongelmia.⁵² Aikalaislehdissä ja siirtoväen haastatteluissa sopeutumisen kuvattiin sujuvan hyvin ja ongelmat laitettiin alkuhämmennyksen piikkiin. Keskeisin esiin nostettu erimielisyyksien aiheuttaja oli pakollinen maanluovutus ja siirtoväen väliaikainen asuttaminen, sillä ne jotka maata joutuivat luovuttamaan olivat usein sellaisessa asemassa, että heillä oli parhaat resurssit myös siirtoväen majoittamiselle siksi aikaa, kunnes nämä saivat omia rakennuksia pystyyn.⁵³ Monet paikalliset työläiset myös kokivat, että siirtoväki sai omaa maata liian helposti, vaikka oikeasti kyse oli menetetyin omaisuuden korvaamisesta.⁵⁴ Maata ei myöskään saanut ilmaiseksi, vaan siitä piti maksaa määrätty hinta, mitä saatujen korvausten lisäksi usein jouduttiin rahoittamaan lainanotolla.⁵⁵

Osa saattoi kokea tämän epäoikeudenmukaisena kaksinkertaisen taakan kantamisena, jotkut eivät muuten vain halunneet luovuttaa siirtoväelle osoitettuja huoneita asunnoistaan tai myydä näille osoitettua maata. Muuan rikas leskirouva asui hienossa kuuden huoneen talossa yksin, mutta ei suostunut luovuttamaan kahden lapsen yksinhuoltajaksi jääneelle sotaleskelle tälle osoitettuja huoneita ennen raastuvanoikeudella uhkailua.⁵⁶ Rouva ilmeisesti ei halunnut kaiken menettäneitä köyhälistöä asuntoaan pilaamaan, vaikka perheen äiti oli akateemisesti koulutettu ja työskenteli apulaisjohtajana kansalaisopistossa.⁵⁷ Myös päinvastaisia kokemuksia

⁵¹ Kananen 2010, 46

⁵² Sampakoski 2008, 39; Kananen 2011, 332

⁵³ Kananen 2010, 47, 68; Sallinen-Gimpl 1994, 224; Waris 1952, 204

⁵⁴ Pirhonen 2014, 70

⁵⁵ Pirhonen 2014, 85

⁵⁶ Valkonen 2014, 216

⁵⁷ Valkonen 2014, 217

esiintyi, erään karjalaisisännän soittaessa naapuritalosta tälle osoitetun maan omistajalle, kieltäytyi tämä luovuttamasta aariakaan. Naapuritalon isännän kuullessa puhelun sisällön, tarjoutui tämä itse luovuttamaan kaksi hehtaaria omasta kymmenen hehtaarin pienestä tilastaan.⁵⁸ Tuleva tasavallan presidentti Urho Kekkonen esitti suuttumustaan pitämässään radiopuheessa:

Ei ole oikein, että pappilaan saadaan majoitetuksi siirtoväkeä vasta poliisin avulla; ei ole oikein, että apteekkari nimittelee siirtoväen lapsia kakaroiksi; ei ole oikein, että salmilainen vaimo, joka pyytää kansanhuoltolautakunnan jäseneltä parannusta lapsivuoteessa makaavan osasisarensa oloihin, saa kielteisen vastauksen vahvistuksena sinuttelun lisäksi silmilleen herjausnimen ryssän akka; ei ole oikein, että eräässä kyläkunnassa on seisovana sanapartena: ovatko nuo ihmisiä vai evakkoja. Suurten talojen päärakennukset seisovat tyhjillään, kun samaan aikaan siirtoväki sullotaan kylmiin ja hoitamattomiin piharakennuksiin.⁵⁹

Stereotypiat saattoivat muokata alkuvaiheen käsityksiä eri väestöryhmien kesken toisistaan. Nämä stereotypiat pohjasivat vahvasti Topeliuksen *Maamme*-kirjan kuvauksiin Suomen eri heimoista ja näiden luonteenpiirteistä, joita oli opetettu kouluissa kirjan ilmestymisestä lähtien.⁶⁰ Wariksen tutkimuksessaan toteuttamassa ”Yleistiedustelussa 49” esitettiin sekä paikkakuntalaisille että siirtoväelle kysymyksiä, joissa pyydettiin luonnehtimaan toisten hyviä ja huonoja piirteitä; tulokset korreloivat vahvasti Topeliuksen teoksessa määriteltyihin eri heimojen luonteenpiirteisiin.⁶¹ Topelius kuvaa karjalaisten luonnetta seuraavasti:

Vilkkaampi ja iloluontoisempi kuin muut maanmiehensä, uteliaampi, puheliaampi, ystävällisempi, koreilunhaluisempi kerskuva toisinaan ja hyvin taipuvainen kauppaan.⁶²

Käyttämässäni muistelmateoksissa karjalaisten ja paikallisen väestön eroavaisuuksia kuvataan myös hyvin samankaltaisesti, karjalaisia kuvaamaan käytettiin pääasiassa eloisuutta ja sosiaalisuutta korostavia adjektiiveja, kuten esimerkiksi iloinen, vilkas ja

⁵⁸ Pirhonen 2014, 77

⁵⁹ Radiopuhe 7.4.1940

⁶⁰ Sallinen-Gimpl 1994, 27

⁶¹ Waris 1952, 211

⁶² Topelius (1875) 1983, 154–155

puheliassa. Paikkakuntalaisia puolestaan kuvattiin karjalaisiin verrattuna harkitsevaisiksi ja rauhallisiksi.⁶³ Karjalaisten myös saatettiin mieltää tulevan köyhistä olosuhteista, sillä menetetyistä kodeista ei voitu ottaa mukaan paljoa aineellista omaisuutta. Riitta Lappalainen kertoo muistelmissaan äidistään, joka häpeissään oli kertonut suuttuneensa eräälle paikkakuntalaiselle perusteellisesti. Tämä kun ei ollut lakannut ihmettelemästä sitä, miten ison ja kauniin talon ”kurjista oloista” tullut Lappalaisen perhe oli saanut. Lappalaisen äiti oli tähän kipakasti todennut: ”A tää talo ois pyörint mei talo sisäs”.⁶⁴

Alkuvaiheessa siirtoväki sai joillakin paikkakunnilla osakseen osittain toisen luokan kansalaisen kohtelua ja nämä nähtiin jopa loisina, joilla ei ollut talon isäntäväen kanssa asiaa ruokapöytään.⁶⁵ Useilla siirtoväen sijoituspaikkakunnilla oli vielä voimassa jaottelua tilallisiin ja tilattomiin. Esimerkiksi Somerolla kirjoittamattomana sääntönä oli, että yli 60 hehtaarin talolliset olivat niin sanottuja kunnan ihmisiä, jotka pääasiassa seurustelivat keskenään. Juhlia pidettiin usein useampana päivänä, jolloin ensimmäisenä päivänä vieraina olivat paikkakunnan silmäätekeviä ja isompien talojen väkeä. Toisen päivän vieraina olivat pientilalliset ja kolmantena päivänä tilattomat muonamiehet.⁶⁶ Lappalainen kertoo isästään, joka oli innokas kunnallisiin asioihin osallistuja, tullen valituksi paikalliseen kunnanvaltuustoon jo vuonna 1947. Isän kontaktien vuoksi Lappalaisen perhe kutsuttiin jo alkuvaiheessa talollisten merkkipäiville, minkä Lappalainen kertoo olleen ajalle harvinaista.⁶⁷

Karjalaisten seurustelukulttuuri poikkesi usein paikallisista, sillä nämä suhtautuivat välittömän tuttavallisesti vieraisiin ihmisiin. Käytännössä tämä näkyi sinutteluna, sillä karjalaiset sinuttelivat jokaista vastaan tulijaa. Esimerkiksi Savossa entuudestaan tuntemattomista sinuteltiin ainoastaan lapsia ja mustalaisia. Paraisissa karjalaislapset eivät tienneet mitään alueen perinteistä, minkä seurauksena nämä saivatkin välittömästi huomautuksen kun eivät ymmärtäneet kumartaa ohi ratsastanutta kartanonherra.⁶⁸ Naapureilla erikseen sopimatta vierailua karjalaiset harrastivat myös paljon enemmän kuin mihin muualla oli totuttu, karjalaisten keskuudessa tunnettiinkin sanonta:

⁶³ Kiiski 2010, 239; Kajava 2010, 285

⁶⁴ Lappalainen 2014, 146

⁶⁵ Kananen 2010, 68

⁶⁶ Pirhonen 2014, 76

⁶⁷ Lappalainen 2014, 155

⁶⁸ Pirhonen 2014, 70

*Naapurissa saap käyvä seissemä kertaa päiväs, eikä vielä saa kysyy asjaa.*⁶⁹

Karjalaisten vieraanvaraisuutta kyllä osattiin arvostaa, mutta jatkuva naapurissa vierailu oudoksutti alkuun paikkakuntalaisia. Hämmennys toisaalta oli molemminpuolista, kun naapuriin vierailemaan pistäytyvää karjalaisemäntää tervehtii talon isäntä kysymällä tämän asiaa.⁷⁰ Paikallisten kanssa alettiin jatkossa sopia ennakkoon kyläilyajat, toisin kuin karjalaisten kesken.⁷¹

Murre nousi aineistostani esiin kenties kaikista useimmiten mainittuna sopeutumisen alkuvaiheeseen vaikuttaneena tekijänä maanluovutuksen ohella, erityisesti sellaisten henkilöiden esiin nostamana, jotka ovat koulunsa käyneet uudella paikkakunnalla. Lasten keskuudessa poikkeavuus muista riittää usein syrjinnän syyksi, minkä takia moni muistelijoista kirjoittaakin tarkasti vältelleensä karjalan murteen käyttämistä ja osalta se jopa unohtui kokonaan tämän seurauksena – korostihan se hyvin näkyvästi siirtokarjalaisten poikkeavuutta alueen valtaväestöstä.⁷² Varttuneemman väestön keskuudessa eri murteiden välisistä eroista aineistossani mainitaan myös hilpeämmissä merkeissä, sillä eri murteita puhuvilla saattoi olla jopa vaikeuksia ymmärtää toisiaan.

*”Lankomies tuli kerran käymään, niin pöydän päässä isä jutteli sille toista tuntia sille. Toinen sanoi vain, että joo, joo. Sanoi sitten minulle, että kuule, hän ei ymmärtänyt kyllä mitään tuon sun isäs puheista, että hän vain myönteli.”*⁷³

Lappalainen kertoo mummolleen sattuneesta samankaltaisesta tilanteesta. Naapurissa asuva Nikkilän vanha emäntä halusi ilahduttaa uusien naapureiden niukaksi tiedettyä ruokataloutta tuliaisilla, astellen sisään ilmoittaen Lappalaisen mummolle tuoneensa mukanaan sinikoita, jotka ovat kessussa rampin edessä. Mummo tähän silmät pyöreinä ihmetteli mitä Nikkilän emäntä tarkoitti; tämä oli tuonut lanttuja, jotka olivat korissa eteisen edessä.⁷⁴

Alkuvaiheelle keskeisimmät sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät pakollisen maanluovutuksen ja siirtoväen majoituksen ohella näyttävät siis olevan pääasiassa

⁶⁹ Koponen 2009, 281

⁷⁰ Koponen 2009, 281

⁷¹ Lappalainen 2014, 155

⁷² Järvinen 2014, 199; Pyykkö 2010, 181–182; Lipsosen 2010, 258

⁷³ Koponen 2009, 280

⁷⁴ Lappalainen 2014, 146

ulkoisesti selvästi näkyviä puhe- ja tapakulttuuriin liittyviä. Tätä kenties selittää se, että tuolloin ihmisten liikkuvuus oli huomattavasti vähäisempää kuin nykyään, minkä seurauksena ihmisillä ei ollut nykyisen kaltaisia valmiuksia erilaisten kulttuurien ja ihmisten kohtaamiseen. Sodan aiheuttama kriisi ja paikallisen väestön kokemat henkilökohtaiset menetykset saattoivat vaikuttaa siihen, että näitä vaikeasti käsiteltäviä kokemuksia projisoitiin siirtoväkeen ja näiden joutuvan ikään kuin sijaiskärsijöiksi.

2. Alkuvaihetta seurannut aika

2.1 Alkuvaiheen jälkeiset sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät

Ikä on yksi keskeisimmistä sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Sopeutuminen oli ollut pääsääntöisesti vaikeinta niille, jotka olivat joutuneet kokemaan evakkouden ja siirtoväkenä olemisen aikuus- tai vanhuusiässä, jolloin esimerkiksi puhetapa, opitut käytännöt toimia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa ja oma elämämpiiri ovat pitkään olleet jo vakiintuneet.⁷⁵ Lapset ja nuoret ovat tässä suhteessa mukautumiskykyisempiä, minkä lisäksi koulunkäynti pakotti kanssakäymiseen muiden paikkakuntalaisten nuorten kanssa ja synnytti ystävyyssuhteita siirtoväkeen kuuluneiden ja paikallisten nuorten välillä.⁷⁶ Tätä tukee myös Wariksen toteuttama tiedustelu siirtokarjalaisten kyläilymääristä paikkakuntalaisten tuttavien luona: selkeästi eniten usein kyläilivät nimenomaan nuoret ja nuoret aikuiset.⁷⁷ Myös Kanasen väitöskirjassa esiintyvä kysely vuodelta 1949 tukee tätä, sillä siinä tiedusteltiin Lapinlahden asukkaiden suhtautumista siirtoväkeen. 16-19 vuotiaista vastaajista kielteisen käsityksen siirtoväestö oli saanut 37% vastanneista, kun puolestaan esimerkiksi 30-49 vuotiaista 68,5% vastasi samoin, keskiarvon ollessa 62%.⁷⁸

Kaikille siirtokarjalasiille nuorille koulu ei kuitenkaan välttämättä tarkoittanut ystävien saamista, sillä kertomuksia esiintyneestä kiusaamisesta esiintyi monen muistelijan kertomuksissa. Osa tutustui vasta koulussa toisen ”heimon” edustajiin, eikä kahnauksilta vältytty.⁷⁹ Esimerkiksi Marjaana Lipsonen kuvasi ensimmäisiä omia kouluvuotiaan painajaismaisiksi kiusaamisen takia ja kertoo myös miehensä saaneen eri paikkakunnalla samanlaista kohtelua koulussa. Marjaana ei koulussa voinut edes tukeutua isosiskoonsa, sillä tämä vältteli sisarensa seuraa tämän karjalan murteen vuoksi, minkä puhuminen oli Marjaanan mukaan ehdottomasti kiellettyä. Toisaalta nuoremmat sisarukset vältyivät kiusaamiselta sillä karjalaisiin oli jo totuttu näiden tullessa kouluikänsä.⁸⁰

⁷⁵ Sampakoski 2008, 33

⁷⁶ Kiiski 2010, 239; Sampakoski 2008, 34

⁷⁷ Waris 1952, 243

⁷⁸ Kananen 2010, 69

⁷⁹ Susi 2010, 246

⁸⁰ Lipsonen 2010, 258

Koulussa koettu kiusaaminen näyttää olleen vahvasti sidoksissa aikaan ja paikkakuntaan, sillä usean siirtokarjalaisen muistelmassa kerrotaan, että minkäänlaista kiusaamista ei esiintynyt.⁸¹ Sen yleisyydestä on hankala esittää luotettavaa arviota, sillä sellaisen teettäminen vaatisi hyvin kattavan kyselytutkimuksen, jollaisen toteuttaminen ei tämän tutkielman puitteissa ole mielekäästä. Eräs muistelijoina, opetusneuvos Raimo Jenu kertoo toteuttaneensa aikanaan kyselytutkimuksen osana opinnäytetyötään salmilaisten ja rautulaisten siirtokarjalaisten kokemasta syrjinnästä.⁸²

Kyselyyn vastanneista keskimäärin neljännes vastasi kokeneensa syrjintää.⁸³ Opettajien merkitys näyttäisi olleen myös suuri, sillä Jenu kertoo osan opettajista olleen kiusaajia joko passiivisesti tai aktiivisesti.⁸⁴ Passiivinen kiusaaminen oli muiden oppilaiden harrastamaan kiusaamiseen puuttumattomuutta, mutta osa opettajista Jenun mukaan harrasti myös aktiivisempaa syrjintää siirtokarjalaisia kohtaan. Tämä ilmeni esimerkiksi huonoina numeroina ja karjalan murteen käytön kieltämisenä, mutta joissakin tapauksissa jotkut opettajat kieltäytyivät ottamasta siirtokarjalaisia oppilaikseen kunnes viranomaiset puuttuivat asiaan.⁸⁵ Lappalainen puolestaan kertoo luokanvalvojastaan, joka piti luokalleen tuohtuneen puheen siirtoväen kohtelusta. Puheessaan luokanvalvoja tuomitsi ankarasti kuulemansa ryssiksi haukkumiset ja kannanotot, joissa siirtoväki toivottiin takaisin sinne mistä tulivatkin.⁸⁶

Avioliitot paikallisten ja siirtoväen kesken olivat erittäin tehokas sopeuttamisen keino, sillä niiden seurauksena kulttuurien yhteentörmäys oli väistämätön, mikä hälvensi ennakkoluuloja ja lähensi välejä. Paikallisen puolison mukana tulleet valmiit sosiaaliset verkostot paikkakuntalaisten kanssa mahdollistivat hyvin pikaisen tutustumisen paikkakuntalaisiin, mistä johtuen yhteisöön integroituminen olikin yleensä nopeinta seka-avioliiton solmineilla siirtoväen keskuudesta.⁸⁷ Tällaiset avioliitot olivat myös huomattavan yleisiä, mistä esimerkiksi Seppo Pirhosen läpikäymät Urjalan kirkkoherranviraston tiedot vuosilta 1940-1962 kertovat.

Tämän ajanjakson aikana vihittiin yhteensä 1850 paria, joista reilu viidennes eli 404 oli ”sekaparin” välisiä liittoja. Eniten huomioni näissä tilastoissa kiinnitti se, että karjalaisten

⁸¹ Carlander 2010, 244; Lappalainen 2014, 155; Lintula 2010, 291; Sintonen 2010, 287

⁸² Tätä opinnäytetyötä en haltuuni saanut, tiedot siitä perustuvat Jenun muistelmiin

⁸³ Jenu 2014, 189

⁸⁴ Jenu 2014, 190

⁸⁵ Jenu 2014, 191

⁸⁶ Lappalainen 2014, 158–159

⁸⁷ Kananen 2010, 198

keskinäisiä avioliittoja oli tänä aikana ainoastaan 54.⁸⁸ Näitä lukemia kenties selittää se, että karjalaisten ja urjalaisten välillä oli tietynlaista nuoria puoleensa vetävää eksotiikkaa. Siirtoväen saapumisen alkuvuosina karjalaiset olivat myös useilla paikkakunnilla tiiviisti toistensa kanssa tekemisissä, mistä Viipurista kotoisin ollut Raimo Vesterinen muistelee:

*”Minäkin halusin etsiä seurustelukumppania paikallisen väestön piiristä, sillä karjalaista neitoa heilastellessa tuntui kuin olisi seurustellut sukulaisen kanssa...”*⁸⁹

Suhtautuminen toisesta väestöryhmästä tulleeseen miniään tai vävyyn oli vaihtelevaa. Vanhempi väki saattoi suhtautua vastahakoisesti paikallisten ja siirtokarjalaisten väliseen seurusteluun. Paikalliset nuoret miehet eivät myöskään aina katsoneet hyvällä muualta tulleita kilpakosijoita, mikä toisinaan purkautui tanssipaikoilla ja kylällä miesten välisinä tappeluina.⁹⁰ Karjalaisen puolison ottaneelle saatettiin kommentoida piikikkäästi: ”*ryssän otit, eikö suomalaista löytynyt*”, ”*karjalaisen otit kun et miestä saanut*” tai ”*ennemmin vaikka mustalaiselle kuin salmilaiselle*”.⁹¹ Lassi Rämö kertoo olleensa sijoitettuna aluksi suuressa talossa, jonka voimakastahtoinen emäntä ilmoitti, ettei missään tapauksessa tulisi hyväksymään taloonsa karjalaista miniää. Epäluulot kuitenkin usein laantuivat ajan myötä, kun huomattiin muualta tulleiden vävyjen tai miniöiden olevan ahkeria ja oppivaisia. Rämön kertomassakin tapauksessa taloon lopulta päätyi nuoreksi emännäksi karjalasta lähtöisin oleva tyttö.⁹²

Kaikilla kokemukset toiseen sukuun liittymisestä eivät kuitenkaan olleet positiivisia. Karjalaisessa kulttuurissa usein miniä jäi heti häiden jälkeen asumaan miehensä perheen luokse, kun lännempänä useammin perustettiin oma talous.⁹³ Karjalassa syntyi täten saman katon alle suurperheitä, kun aikuiset pojat toivat vaimonsa syntymäkotiinsa. Vanha pariskunta oli johtavassa asemassa ja aikuisten poikien sekä miniöiden oli taivuttava vanhan isännän ja emännän tahtoon. Erityisesti miniältä odotettiin sopuisuutta ja taipumista perheen pään tahtoon, mitä vanha sanonta kuvaakin: ”*miniä pitteä taipuu vaika aija vitsakses*”.⁹⁴

⁸⁸ Pirhonen 2010, 134

⁸⁹ Vesterinen 2010, 191

⁹⁰ Koponen 2009, 280; Kuisma 2014, 183; Pirhonen 2014, 71

⁹¹ Jenu 2014, 193; Kananen 2010, 198; Koponen 2009, 280

⁹² Rämö 2014, 102–103

⁹³ Sallinen-Gimpl 2017, 221

⁹⁴ Sallinen-Gimpl 2017, 222

Yleensä aviopuolison kulttuuria ja siihen liittyviä perinteitä arvostettiin, mutta toisenlaisiakin tarinoita löytyi. Esimerkiksi Karjalasta nuorena tyttönä evakkoon joutunut Hilma löysi itselleen aviopuolison paikkakuntalaisesta miehestä ja muutti tämän perheen luokse. Heti tervetuliaispuheessa appi kielsi karjalan murteen käytön ja Hilmasta pyrittiin muutenkin kitkemään kaikki karjalaisuuteen viittaava määrätietoisella työllä, minkä seurauksena Hilma unohti alkuperänsä ja omaksui miehensä kotitalouden tavat, kielenkäytön ja asenteet. Vasta puolison kuoltua Hilmassa heräsi taas tämän sisäinen karjalainen henkiin vuosikymmenien tukahduksissa olon jälkeen.⁹⁵

Uskonto oli murteen ohella ulkoisesti näkyvimpiä erottavia tekijöitä siirtoväen ja paikallisten välillä, sillä noin 407 000 siirtokarjalaisesta yli 50 000 oli ortodokseja.⁹⁶ Uskonnollista sulautumista tapahtui paljon avioliittojen kautta. Yleensä se ei aiheuttanut kiistoja aviopuolisoiden välillä molempien pitäessä oman vakaumuksensa, lapset kastettiin usein yhteisellä päätöksellä joko ortodokseiksi tai luterilaisiksi.⁹⁷ Yhteentörmäyksiltä ei kuitenkaan vältytty, sillä alkuun luterilainen papisto saattoi kokea ortodoksisen seurakunnan suoranaisena kilpailijana.

*Yhteen aikaan paljon ortodoksisperheitä kastettiin luterilaisiksi. Pappi oli vaatinut, että kaikki lapset olisi kastettava luterilaisiksi. Alkuaikoina luterilainen papisto oli hyökkäävää, toisin kuin nykyään.*⁹⁸

Erilainen työkuultuuri aiheutti myös ihmettelyä puolin ja toisin. Esimerkiksi maataloustöissä käytettiin hieman erilaisia työkaluja, siirtokarjalaisten käyttämä viikate oli pitkävartinen ja peltotöissä nämä kulkivat hevosen edellä tätä taluttaen.⁹⁹ Vanhalla kartanoalueella Paraisissa paikalliset ihmettelivät aluksi miten karjalaiset pärjäsivät ilman työnjohtajaa eli valttaria.¹⁰⁰ Paraisissa oli siirtoväen saapuessa vielä voimissaan vuosisatoja vanhat perinteet, vaikka torpparien itsenäistyminen oli ollut mahdollista tällöin jo pitkään. Paikalliset kummastelivatkin, miten itsenäiset maanviljelijät osasivat tehdä viljelytoimia koskevat päätökset.¹⁰¹

⁹⁵ Järvinen 2014, 201–206

⁹⁶ Raivo 1995, 351, 359

⁹⁷ Koponen 2009, 280; Raninen 1995, 310

⁹⁸ Koponen 2009, 279

⁹⁹ Koponen 2009, 281

¹⁰⁰ Valttarin virkanimike tulee ruotsinkielisestä sanasta *förvaltare*

¹⁰¹ Pirhonen 2014, 70

Hämeessä yleiset, niin kutsutut sonnipäivät aiheuttivat toisinaan kitkaa väestöryhmien välillä. Käytännössä kaikilla tiloilla oli lehmiä, mutta sonnia ei, sillä karjavaunuissa näitä ei voitu mukana kuljettaa – vaunussa hurjistuessaan sonnit olisivat saaneet aikaiseksi suurta tuhoa. Suuremmissa taloissa pidettiin sonnia pelkästään siitosta varten, jolloin pienemmät tilalliset tarvitsivat sen apua säännöllisesti. Sonnin palveluksista maksettiin omalla työllä, eli mentiin sonnipäiville esimerkiksi perunamaalle. Karjalaisista tämä tapa tuntui jäänteeltä torppariajoilta ja jopa ihmisarvoa alentavalta, sillä näillä ei ollut tapana mennä naapureille maataloustöihin vastavuoroisia talkoita lukuunottamatta. Siirtokarjalaiset olivat sonnin palveluksista tottuneet maksamaan kotiseuduillaan rahalla tai hyödykkeillä.¹⁰²

Karjalaisisännän mennessä läheiselle tilalle pyytämään sonnin palveluksia siirtoväkeen vastahakoisesti suhtautuvalta paikalliselta isännältä, kieltäytyi tämä ensiksi. Karjalaisisännän kertoessa olleensa vähintään yhtä suuren talon isäntä ja näiden välillä olevan erotuksena ainoastaan sen, että tämän tila jäi rajan taakse muun Suomen säästämiseksi, suostui paikallinen isäntä sonnia lainaamaan työtä vastaan. Tähän ylpeä karjalaisisäntä totesi, että voi sonnin kanssa samankaltaista työtä suorittaa, mikäli talon naisväki sellaista sattuu tarvitsemaan. Lopulta lehmä saatiin astutettua rahaa vastaan, vieläpä melkoisen edullisella summalla.¹⁰³

Siirtoväen asutuksen alkuvaiheen jälkeiselle ajalle leimallisimmat sopeutumiseen vaikuttavat tekijät vaikuttavat aineistoni perusteella olevan enemmän yhdistäviä kuin erottavia. Toisistaan poikkeavien kulttuurien kohtaamisesta johtuneesta alkuhämmennyksestä oli jo toivuttu ja sodan aiheuttamat kärsimykset painuivat takalalle väestön keskittyessä yhteiskunnan jälleenrakentamiseen. Siirtoväen arvostaminen oli myös osittain sidoksissa taloudelliseen asemaan. 1940-luvun loppupuolella siirtoväen omien tilojen raivauksen edistyessä nousi myös näiden kokema arvostus paikallisyhteisön keskuudessa; nousu tilattomasta tilalliseksi merkitsi kuuluvuutta omillaan toimeentulevien kunniallisten suomalaisten joukkoon.¹⁰⁴ Koulu ja erityisesti avioliitot lähensivät väestöryhmien välejä, sillä seka-avioliitoista syntyneet lapset eivät suoraan kuuluneet kumpaankaan väestöryhmään.

¹⁰² Viholainen 2010, 276

¹⁰³ Viholainen 2010, 276

¹⁰⁴ Kananen 2010, 223; Kananen 2011, 332

2.2 ”Hyvän sopeutumisen kertomus”?

Siirtoväen keskuudessa vaiettiin varsinkin alkuvuosina mahdollisista negatiivisista kokemuksista, mikä näkyy selkeästi aineistossani. Tutkimuskirjallisuuteni esityksiä siirtoväen sopeutumisesta tarkastellessa on merkillepantavaa kirjoitusajankohdan vaikutus siihen, millaisessa valossa sopeutuminen esitetään. Wariksen (1952) teoksessa sopeutuminen esitetään kaikista positiivisimmassa valossa ja ongelmat väestöryhmien kohtaamisessa määritellään pitkälti alkuvaihetta määrittäväksi tekijäksi. Sallinen-Gimpl (1994) esittää omassa tutkimuksessaan esiin sen mahdollisuuden, että kuva väestöryhmien kohtaamistilanteesta on siloiteltu. Hän nostaa erityisesti esiin siirtoväen vastauksien luonteen ja sen, että nämä eivät kerro torjunnasta vaan sivuuttavat sen.

Selitykseksi tälle Sallinen-Gimpl tarjoaa itsevarjelun ja selviytymisen haasteen. Itsevarjelulla Sallinen-Gimpl tarkoittaa tässä sitä, että havaitun torjunnan sivuuttaminen saattoi olla vallitsevassa tilanteessa paras ratkaisu; pienten asioiden paisuttelu ei olisi hyödyntänyt tulokkaita, vaan aiheuttanut mahdollisesti lisää ongelmia. Tilanteessa jossa selviämyytymisen haaste oli vahva, oli voimat järkevämpää keskittää muuhun.¹⁰⁵ Myöhemmin kun uudella kotiseudulla oli saatu hankituksi oma koti, toimeentulo ja riittävä henkinen sekä taloudellinen perusturva, ei välttämättä enää ollut intoa alkaa horjuttamaan saavutettua asiointilaa ja repimään vanhoja haavoja auki.¹⁰⁶

Sampakoski (2008) esittää vaikenemisen kulttuurin olevan edelleen läsnä joidenkin haastateltavien haastattelutilanteissa ja huomaa näiden vaikenevan hyvin itsepintaisesti vaikeista asioista puhuttaessa tai kaunistelevan näitä. Tälle hän tarjoaa selitykseksi akkulturaatioprosessin, missä puolustautuminen ja asioiden kaunistelu kuuluu pyrkimykseen sopeutua vallitsevaan kulttuuriin. Toisaalta taustalla voi myös olla itsesuojelu, hankalista, vanhoista asioista ei välttämättä haluta avautua vieraalle. Väestönsiirrot kokeneelle ikäpolvelle asioista valittaminen ei myöskään välttämättä ole yhtä luonnollista kuin myöhemmille sukupolville.¹⁰⁷

Kananen haastaa väitöskirjassaan ja varsinkin artikkelissaan pitkään yleisesti vallinneen käsityksen siirtoväen onnistuneesta sopeutumisesta kansallisena menestystarina ja

¹⁰⁵ Sallinen-Gimpl 1994, 223, 232

¹⁰⁶ Kananen 2010, 210

¹⁰⁷ Sampakoski 2008, 38, 46, 49

kutsuukin sitä ”siirtoväen hyvän sopeutumisen kertomukseksi”.¹⁰⁸ Tätä hyvän sopeutumisen kertomusta luotiin voimakkaasti lehdistössä sodan päättymistä seuranneina vuosina, jolloin omien tilojen raivauksessa vauhtiin päässeitä karjalaisia haastateltiin positiiviseen sävyyn lehtiartikkeleissa. Sodan aikana voimassa ollut valtiojohtoinen lehdistön sensuuri valjastettiin nyt keskeiseksi osaksi virallista yhtenäisyyspolitiikan toteuttamista.

Vaikka virallisesti sensuurista vastannut Valtion tiedotuslaitos (VTL) lakkautettiin vuonna 1948, edellytti esimerkiksi J.K Paasikivi pääministerinä ja presidenttinä ollessaan toimittajilta tietynlaista vapaaehtoista itsesensuuria siirtoväen asioista kirjoittaessa.¹⁰⁹ 1990-luvulla tapahtunut ilmapiirin lieventyminen Neuvostoliiton romahtaessa on myös mahdollisesti vaikuttanut siihen, että aiemmin vaietuista asioista on nyt uskallettu puhua. Voimakkaan naapurin olemassaolon lakkaaminen lievensi aiemmin vallinnutta kansallisen yksituumaisuuden konsensusta ja tarvetta sille, että näyttäydymme ulospäin niin yhtenäisenä kuin mahdollista.¹¹⁰

Lehdistössä esiintyneellä solidaarisuusretoriikalla vedottiin karjalaisten kovaan kohtaloon ja näiden rooliin kotiseutunsa menettäneinä sijaiskäräjöinä, joiden heitteillejätö aiheuttaisi syvän yhteiskunnallisen haavan, jonka ehkäisyyn jokaisen suomalaisen oli nyt osallistuttava.¹¹¹ Kananen mukaan lehdistön ohella erityisesti siirtoväki itse tuotti sopeutujaidentiteettiä vaietessaan kohtaamistaan ongelmista. Syyksi tähän Kananen esittää sen, että karjalaisten henkilökohtainen ja kollektiivinen identiteetti sekä perusturvallisuuden tunne kokivat sodan aiheuttamien menetysten ja kärsimysten seurauksena merkittävän kolauksen. Tämänkaltaisen itsevarjelun ohella syytä sopeutujaidentiteetin tuottamiselle voidaan hakea myös yksinkertaisesta selviytymisen pakosta, jota pienten asioiden paisuttelu ei edesauttaisi. Kenties koettiin, että on järkevämpää kohdistaa kaikki mahdollinen energia oman tilan raivaamiseen ja elämän jälleenrakentamiseen.¹¹²

Itse näen myös siirtoväkeen kuuluneiden ikäluokkien vanhentumisen hyvin keskeisenä tekijänä sille, että muistelmateoksia aihepiiristä on julkaistu ja niissä on myös uskallettu puhua kipeistäkin asioista. Psykologina työskennellyt siirtokarjalainen Marjatta Harva

¹⁰⁸ Kananen 2011, 329

¹⁰⁹ Kananen 2010, 218

¹¹⁰ Kananen 2011, 330

¹¹¹ Kananen 2010, 223

¹¹² Sallinen-Gimpl 1994, 225

pohtii muistelmissaan syitä sille, miksi siirtokarjalaisuudesta on alettu julkaisemaan muistelmia. Yksilötason muisteluun tarvitaan motivaatio, joka Harvan mukaan esimerkiksi joillakin on voinut olla terapeutin, menneisyyden traumaista vapautuminen kun edellyttää usein palaamista niiden alkulähteille.¹¹³

Työuransa jo päättäneillä henkilöillä on myös ajan puolesta resursseja toteuttaa muistelmien kirjoittaminen, mikä elämän ruuhkavuosien aikana ei muutenkaan välttämättä ole samalla tavoin edes ajankohtaista silloin – onhan tarina tällöin vielä merkittävästi kesken. Aika antaa iän ohella muutenkin perspektiiviä kauan sitten koetuille asioille, mikä näkyy esimerkiksi koulussa kiusatuksi tulleen Marjaana Lipsosen muistelmien alkusanoissa:

Kun minua pyydettiin kirjoittamaan muistojani varhaisimmista kouluvuosistani Urjalassa, evakkoperheen lapsen silmin, kieltäydyin kauhistuneena ja perustelin kieltäytymistäni sillä, että en halua kirjoittaa kielteisistä asioista. Olen kuitenkin ajatellut asiaa uudestaan ja pohtinut lapsuuttani muiltakin näkökannoilta ja löytänyt toisenlaisiakin muistoja ja pyrkinyt ajattelemaan asioita näin aikuisena myös kantaväestön näkökulmasta.¹¹⁴

Muistitiedon ajallinen konteksti näkyy selvästi tässä lainauksessa, sillä mikäli Marjaanaa olisi esimerkiksi haastateltu teini-ikäisenä tai nuorena aikuisena, ei tämä välttämättä olisi suostunut kertomaan näistä negatiivisista kokemuksista. Muistitieto siis voi kertoa vähemmän menneisyyden tosista tapahtumista kuin siitä, mikä näiden tapahtumien merkitys muistelijalle oli muisteluhetkellä.¹¹⁵

Lukemieni muistelmateoksien perusteella pidän Kanasen esittämää hyvän sopeutumisen kertomusta kärjisteltyä esityksenä siirtoväen sopeutumisesta. Aineistoni perusteella on selvää, että negatiivista suhtautumista siirtokarjalaisiin esiintyi – varsinkin alkuvaiheessa. Muistelmissa esiintyi runsaasti kertomuksia siitä, kuinka siirtoväki otettiin hyvin vastaan ja näitä autettiin elämän jälleenrakentamisessa. Suurin osa negatiivisista kokemuksista sijoittui asutustoiminnan alkuvaiheessa tapahtuneeseen kulttuurien yhteentörmäykseen,

¹¹³ Harva 2014, 36–37

¹¹⁴ Lipsosen 2010, 257

¹¹⁵ Portelli 2006, 67

mutta myöhemminä vuosina väestöryhmien väliset erot pienentyivät, missä erityisesti avioliitoilla oli merkittävä rooli.

1990-luvulta alkaen lisääntyneiden muistelmateoksien ja niissä esiintyneiden negatiivisten kokemusten esiin nostamisen näen itse johtuvan siitä, että elämänsä ehtopuolella ehtineet muistelijat ovat halunneet nyt näistä avautua. Huomattavaa on myös se, että hyvistä kokemuksista harvemmin kirjoitetaan, sillä samanlaista avautumisen tarvetta ei välttämättä ole. Opiskelun ohessa useita vuosia asiakaspalvelutyössä olleena tätä ilmiötä voidaan mielestäni esimerkiksi havainnollistaa asiakkaiden antamien palautteiden kautta. Mikäli asioit kaupassa ja saat neutraalin tai positiivisen kokemuksen, et oletettavasti vaivaudu siitä mihinkään julkisesti avautumaan. Negatiivisesta kokemuksesta puolestaan saa välittömästi palautetta. Esimerkkinä tämä on kieltämättä huomattavasti yksinkertaistava, mutta peruseriaate toimii mielestäni samoin.

Loppulause

Tätä tutkielmaa kirjoittaessani lähdin tarkastelemaan niitä tekijöitä jotka olivat leimallisia siirtoväen sopeutumiselle ja luomaan omaa näkemystäni siitä, kuinka siirtoväen sopeutuminen mielestäni sujui verrattuna tutkimuskirjallisuudessa esitettyihin näkemyksiin. Osalla siirtokarjalaisista oli hyvinkin negatiivisia kokemuksia, mutta nämä sijoittuvat pääasiassa asutustoiminnan alkuvaiheisiin, jolloin pakollinen maanluovutus siirtoväen väliaikainen asuttaminen kiristivät väestöryhmien välejä. Siirtoväen omien tilojen noustessa pääsivät nämä enemmän asuinpaikkojensa yhteiseen toimintaan mukaan tasavertaisina jäseninä. Myös lapsena koulussa koettu kiusaaminen nousi monen muistoista esiin. Toisaalta vielä useampi kertoi koulusta saadun ystäviä paikallisen väestön keskuudesta, mikä puolestaan edesauttoi sopeutumista. Vaikeinta vaikuttaisi olleen niillä, jotka ovat olleet koulunsa ensimmäisten siirtokarjalaisten joukossa yleistä ihmetystä aiheuttaneena uutena asiana.

Alkuvaiheen jälkeen avioliitot toimivat näkyvimpänä sillanrakentajana siirtokarjalaisten ja paikallisten keskuudessa, sillä näiden avulla siirtoväkeen kuuluvien oli mahdollista päästä osaksi valmista sosiaalista verkostoa hyvin nopeasti. Toista väestöryhmää edustavat miniät ja vävyt toimivat myös ennakkoluulojen hälventäjinä, lähtökohtaisesti negatiivisesti suhtautuneet appivanhemmat huomasivat nopeasti esimerkiksi siirtokarjalaisten miniöiden olevan yhtä ahkeria kuin paikallisten. Avioliittojakin tehokkaampana sopeuttajana tosin toimi aika, sillä alkuvaiheen sopeutumiseen vaikuttaneet tekijät olivat selvästi enemmän negatiivisia kuin myöhemmässä vaiheessa.

Sopeutumiseen vaikuttivat myös paljon yksittäiset tekijät. Esimerkiksi opettajilla on ollut muistelmien perusteella suuri rooli siinä, kuinka siirtoväki koulussa otettiin vastaan. Osa opettajista suhtautui siirtoväkeen negatiivisesti ja ilmeisesti jopa syrji näitä, mutta esiin nousi myös kertomuksia siitä, kuinka opettajat suhtautuivat siirtoväkeen positiivisesti ja ehkäisivät sopeutumiseen liittyviä negatiivisia kokemuksia. Siirtoväen sopeutumisen näen aineistoni perusteella sujuneen pääasiassa hyvin alkuvaiheelle ominaisten vaikeuksien jälkeen. Kanasen esittämää hyvän sopeutumisen kertomusta pidän kärjistettynä ilmaisuna, vaikka sitä lehdistössä tietoisesti jossain määrin toteutettiin. Perusteellisemmän kuvan saamiseksi sopeutumisesta se vaatisi mielestäni oman kyselytutkimuksen toteuttamista, jolloin aineisto ei olisi muiden keräämää. Toisaalta en

näe, että lisätutkimukselle olisi enää aiheen tiimoilta erityisesti tarvetta. On selvää, että sopeutuminen ei sujunut ongelmitta, mutta pohjimmiltaan näen sen onnistuneena kansallisena menestystarinana.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

I Lähteet

Carlander, Per 2010: ”Ole sinäkin Närvä vaan”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 244-245. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Harva, Marjatta 2014: ”Muistelua tarvitaan virallisen tiedon rinnalle”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus*, s. 34-53. Gummerrus. Juva

Jenu, Raimo 2014: ”Syrjinnän syyksi riitti pelkkä karjalaisuus”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus. Sodan jaloista jälleenrakentajiksi*, s. 188-195. Gummerrus. Juva

Järvinen, Eija 2014: ”Murteesta pilkattiin vuosikymmeniä”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus. Sodan jaloista jälleenrakentajiksi*, s. 196-200. Gummerrus. Juva

Järvinen, Eija 2014: ”Ryssänkielen puhuminen kiellettiin”. Kuorsalo Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus. Sodan jaloista jälleenrakentajiksi*, s. 201-206. Gummerrus. Juva.

Kajava, Eino 2010: ”Siirtolaisuus oli menestystekijä”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 284-286. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Kiiski, Kerttu 2010: ”Anoppi leipoi paljon piirakoita”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 239. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Koponen, Sanna 2009: ”Karjalaisten sopeutuminen uuteen kotiseutuun”. Koukari, Leni (toim.), *Kaksi kotia – monta tarinaa. Karjalaiset Sisä-Savossa*, s. 277-284. Hämeen kirjapaino Oy. Rautalampi.

Kuisma, Juha 2014: ”Rakkaus vahvisti yhteiseloä”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus*, s. 171-185. Gummerrus. Juva

Lang, Tarja 2014: ”Suojärveltä raivaajiksi soiseen korpeen”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus*, s. 107-117. Gummerrus. Juva

Lappalainen, Riitta 2014: ”Isä jatkoi vaikuttajana uudella asuinpaikalla”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus*, s. 133-162. Gummerrus. Juva

Lintula, Helvi 2010: ”Talon väki oppi sienien käytön”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 291. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Lipsonen, Marjaana 2010: ”Mun sydämeni tänne jää, tänne asuinpaikalleen”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 257-262. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Pirhonen, Seppo 2010: ”Rakkaus yhdisti tulijat ja kantaväestön”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 133-134. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Pyykkö, Kauno 2010: ”Valajärvelle rakennettiin pala Punnusta”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 172-182. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Rämö, Lassi 2014: ”Karjalan tasolle nousu vaati 15 vuotta”. Kuorsalo, Anne (toim.), *Evakon pitkä vaellus*, s. 94-106. Gummerrus. Juva

Sintonen, Kaisa 2010: ”Hämäläinen karjalaisuuden imussa”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 287-288. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Susi, Jorma 2010: ”Työ oli evakkolasten leikkiä”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 246-249. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Topelius, Zacharias 1983. *Maamme kirja*. WSOY. Porvoo.

Valkonen, Matti 2014: ”Osuiipa meille oikukas naapuri”. Kuorsalo Anne (toim.). *Evakon pitkä vaellus. Sodan jaloista jälleenrakentajiksi*, s. 207-239. Gummerrus. Juva.

Vesterinen, Raimo 2010: ”Mallitilan rakentaminen piti alkaa alusta”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 183-191. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Viholainen, Asko 2010: ”Sonnipäivät koettelivat suhteita”. Kuorsalo, Anne & Pirhonen, Seppo (toim.), *Evakoista kavereiksi*, s. 276-277. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

II Tutkimuskirjallisuus

Bloch, Marc 2003: *Historian puolustus*. Artemisia, Helsinki.

Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina: ”Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä”. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, s. 25-48. Tietolipas 214, SKS, Helsinki

Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija: ”Muistitieto ja tutkimus”. Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, s. 7-24. Tietolipas 214, SKS, Helsinki

Kalela, Jorma 2000: *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki. Gaudeamus

Kananen, Heli Kaarina 2010: *Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946-1959)*. Jyväskylä Studies in Humanities. Jyväskylän yliopisto

Kananen, Heli Kaarina 2011: ”Siirtoväen hyvän sopeutumisen kertomus”. *Historiallinen aikakauskirja* 3/2011.

Laitinen, Erkki 1995: ”Vuoden 1945 maanhankintalain synty, sisältö ja toteutus. Laitinen, Erkki (toim.), *Rintamalta raiviolle. Sodanjälkeinen asutustoiminta Suomessa 50 vuotta*, s. 52-138. Gummerrus Kirjapaino Oy.

Makkonen, Elina 2009: *Muistitiedon etnografiaa tuottamassa*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja numero 59. Joensuun yliopisto

Portelli, Alessandro 2006: ”Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?” Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, s. 64. Tietolipas 214, SKS, Helsinki

Raivo, Petri J. ”Heijastuksia maisemaan. Ortodoksinen miljö ja sodanjälkeinen asutustoiminta.” Laitinen, Erkki (toim.), *Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta*, s. 351-380. Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä

Raninen, Tarja 1995: ”Siirtokarjalaisuus muuttuvassa yhteiskunnassa”. Laitinen, Erkki (toim.), *Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta*. s. 303-332.

Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Sallinen-Gimpl, Pirkko 1994: *Siirtokarjalainen identiteetti ja kulttuurien kohtaaminen*. Toim. Leena Sammallahti. Kansantieteellinen arkisto 40, Suomen muinaismuistoyhdistys. Gummerrus. Jyväskylä.

Sallinen-Gimpl, Pirkko 2017: *Muolaan morsei ja sulho evakkoreellä Hämeeseen*. Books on Demand. Helsinki.

Salmi-Niklander, Kirsti 2006: ”Tapahtuma, kokemus ja kerronta.” Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, s. 199-220. Tietolipas 214, SKS, Helsinki

Sampakoski, Tiina 2008: *Evakkokarjalaisena Suomessa. Elämäkerrallinen tutkimus evakkokarjalaisista toisessa maailmansodassa*. Tampereen yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelu puhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamispuheena*. SKS 797. Helsinki

Waris, Heikki 1952: *Siirtoväen sosiaalinen sopeutuminen. Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta opeutumisesta*. Otava. Helsinki

III Muut lähteet

Kekkonen, Urho 1940: *Mitä siirtoväellä on oikeus odottaa muulta Suomelta*. Radiopuhe 7.4.1940.

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/11045/TMP.objres.4552.html?sequence=1&isAllowed=y>

Maahanmuuttoviraston tilastot. <http://www.tilastot.migri.fi>